

תענית כג: (שורה אחרונה) עד כד: (3 שורות מלמטה)

ביאורים

ר' יוסי דמן יוקרת - הגמרא מציגה שתי דמויות חשובות שנקטו בשתי גישות הפוכות לחלוטין. חוני המעגל וצאצאיו שנקטו **במידת הרחמים ובמידה האנושית** (חוני התחטא לפני בוראו כבן וביקש ממנו שישנה את הנהגתו, אשתו של אבא חילקה יצאה מקושטת לקראתו ולא חששה שאחרים יראו אותה) ומולו דמותו של ר' יוסי דמן יוקרת שנקט **במידת הדין** (כעס על בנו על שביקש מהקב"ה לשנות את טבע העולם, החליט שבתו צריכה למות כדי שלא יראוה אנשים אחרים).
 שני קוים דומים ישנם לשתי הדמויות הללו - שתיהן **נעזבו** (חוני אחרי שישן 70 שנה ור' יוסי אחרי שתלמידיו נרתעו מדרכו) ומכאן שדרכים קיצוניות אלו אינן מתאימות לציבור הרחב. ולשתיהן **נעשו מופתים** (ירידת הגשמים של חוני וצאצאיו והסיפור על חמורו של ר' יוסי) ללמדך שהם הלכו בדרכם לשם שמים ושדרכם היתה רצויה לפני הבורא (ואנו לא מסוגלים לרדת לעומק הנהגתם שנראית לנו בשכלנו הרגיל כמוזרות).

השולה דג מן הים בשבת:
 אם יבש בגופו שטח של סלע (במקום הסניפירים) – אע"פ שעדיין מפרכס, חייב משום נטילת נשמה.

לכן ר' יוסי בר אבין עזב אותו.

ר' יוסי דמן יוקרת הלך לפי מידת הדין - גם כלפי אנשים הקרובים לו:
 1. הוא קילל את בנו שימות כששמע שהטריח את הקב"ה להוציא את פירות התאנה קודם זמנם.
 2. הוא קילל את בתו שתמות כשהבין שיופיה מכשיל את הבריות.

הליכתו אחרי מידת הדין היתה כל כך מלאה עד שאפילו החמור שלו נהג כך:
 חזר אליו מהשוכרים רק כאשר הניחו עליו את סכום כסף השכירות המדוייק.

תעניות שנענו בזכות שפלות רוח ודאגה למסכנים

ר' יהודה נשיאה: **זכות חולשת דעתו** - ירדו הגשמים.
בימי רבי: זכות אילפא שדאג ליין לקידוש ולהבדלה לבני כפרו העניים.
בימי רב: זכות מלמד תינוקות (שלימד גם עניים, לא לקח תשלום ממי שאין לו, וחילק דגים לתלמידים בעייתיים).
רב נחמן: זכות זה שביקש שיזרקו אותו מהכותל לרצפה (ובעקבות כך חלשה דעתו וירדו גשמים).
רב פפא: זכות חולשת דעתו של רב פפא (שנאלץ לשבור את הצום באמצע).

מעשים שונים הקשורים בתעניות גשמים

מקרה א': בית הנשיא גזרו תענית ונודע על כך לר' יוחנן וריש לקיש רק בבוקר.
 ר' יוחנן פסק שהם רשאים להתענות (למרות שלא קיבלו את התענית בערב), כי הם נגררים אחרי החלטות בית הנשיא.
מקרה ב': לא ירדו גשמים למרות שבית הנשיא גזרו תענית.
 אושעיא (הצעיר) אמר להם שזה בגלל שאנשי בית הנשיא רשעים.
מקרה ג': רבא הסביר את אי ירידת הגשמים בירידת הדורות ולא בירידת ההנהגה.

רב יהודה: אומר גם ילא יסור הפסולת **fen בית יהודה** ואף יהו צאק ישראל צריכין להתכנס לה מנה או מצט אחי'.

תפילתו של הכהן הגדול ביום הכיפורים בהיכל:
יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו אט תהא נה לו חונה (חמה)
תהיה עולה וסוללה ואף יכנס לפניך תפלת אורי דרכי'.

תפילה זו לא הועילה כנגד ר' חנינא בן דוסא, שכשהיה בדרך התפלל שלא יירדו גשמים (כי הם מצערים אותו) ונענה.

תענית כד: (3 שורות מלמטה) עד כו. (סוף הפרק)

ביאורים

גידול בהמה דקה בארץ-ישראל: חכמים אסרו לגדל בהמה דקה (כבשים ועיזים) בארץ-ישראל, כיוון שהם עשויים לגרום נזק לעצים ולשדות. במשך שנות הגלות הארץ היתה שוממה מעצים ושדות ולכן בטל איסור זה, וכך פסק בשו"ע. בזמננו, שהארץ חזרה לפרוח, נחלקו הפוסקים (הגרעי"י, צ"א) האם האיסור חזר לקדמותו.

כל העולם ניזון בזכותו של חנינא בן דוסא - אבל הוא חי בצמצום רב.

לחנינא בן דוסא נעשו ניסים רבים לו ולסביבתו. אולם כדי שלא לפגוע בעולם הבא שלו הוא לא ביקש דבר לעצמו אלא רק לאחרים.

דברים תקיפים שאמרו חכמים שגרמו לירידת גשמים:

רחב"ח: כמה עזין פני רקיע.

לוי: רבש"ע עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך.

רחב"ל: רבש"ע האומות לא הסכימו לקבל את תורתך ועכשיו אתה נותן להם את הגשם שלנו?!

רבי אליעזר: אמר לציבור (לאחר סיום 13 תעניות על הגשמים שלא הועילו): "תקנתם קברים לעצמכם?".

דבריו התקיפים של לוי עזרו להוריד גשם אבל הוא נענש עליהם ונהיה צולע (בפועל החלה הצליעה כשהדגים לפני רבי קידה).

"צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה"

כמו ארז שגזעו מחליף (שקם בתחיית המתים).

כמו תמר שעושה פירות (שיש לו שכר לעתיד).

הפסקת תענית בשל ירידת גשמים

מתי ניתן להפסיק?

ר' מאיר:

רק אם ירדו לפני הנץ החמה.

ר' יהודה:

רק אם ירדו לפני חצות.

ר' יוסי:

רק אם ירדו לפני שעה תשיעית.

וכך פסק ר' אמי.

על איזה כמות?

ר' מאיר:

כשיעור החפירה של את באדמה. (ר"ח)

חכמים:

בקרע יבישה - טפח.

בקרע בינונית - 2 טפחים.

בקרע חרושה - 3 טפחים.

ולכן בלוד לאחר שירדו גשמים: אמרו הלל רק לאחר שאכלו ושתו ועשו יו"ט.

אין אומרים הלל אלא על נפש שבעה וכרס מלא.

תענית כו. (תחילת הפרק) עד כו: (6 שורות מלמטה)

ביאורים

ברכת כהנים - מצות עשה מהתורה שהכהנים יעמדו ויברכו את עם ישראל. בחו"ל נהגו שכהנים נושאים את כפיהם רק בתפילת מוסף של חגים. בא"י נהגו שהכהנים נושאים את כפיהם בכל תפילת שחרית, מוסף ונעילה. בצפון הארץ היה נהוג פעם שכהנים מברכים רק בתפילת מוסף (אבל בניגוד לחו"ל: בכל תפילת מוסף גם של שבתות וראשי חודשים). בדור האחרון מנהג זה נסוג לאט לאט ובהרבה קהילות בצפון עברו לנהוג כמנהג א"י לישא כפיים גם בשחרית.

משנה

בימים אלו כהנים נושאים כפיהם בכל התפילות:

1. תעניות (שחרית, מנחה, נעילה)
2. מעמדות (שחרית, מנחה, נעילה)
3. יו"כ (שחרית, מוסף, מנחה, נעילה)

באיזה תפילות נושאים כפיים?

ר' מאיר: שחרית, מוסף, מנחה, נעילה.
ר' יהודה: שחרית, מוסף.
ר' יוסי: שחרית, מוסף, נעילה.

פסיקה:

רב: הלכה כר' מאיר.
ר' יוחנן: נהגו כר' מאיר.
רבא: מנהג כר' מאיר.
רב נחמן, גמרא: הלכה כר' יוסי.

המעמדות

הסיבה למעמדות

כשקרבת פרטי מוקרב - בעליו עומד על גביו.
 כשקרבת ציבור מוקרב - נציגי הציבור צריכים לעמוד על גביו.

תפקוד המעמדות:

כל שבוע היה עובד משמר אחר של כהנים ולויים במקדש, ומעמד של ישראל היה עומד בעזרה כשליחי ישראל. שאר הישראלים שבאותו משמר (שלא עלו לירושלים למעמד) מתכנסין בעריהן וקוראין במעשה בראשית.

תעניות אנשי המעמד:

מיום שני עד יום חמישי. (ביום שישי לא התענו מפני כבוד השבת, וביום ראשון לא התענו כדי לא לצאת מעונג לצום)

מנחה בערב שבת:

לא מתפללים ולא קוראים (מפני כבוד השבת).

הקריאה בתורה במעמדות:

קטעי הקריאה (מספר בראשית):

כל יום קראו את הבריאה של אותו יום ושל יום המחרת.

חלוקת הקריאה ל-3 העולים:

פרשה גדולה (יותר מ-3 פסוקים) – 2 עולים.

פרשה קטנה (3 פסוקים) – עולה אחד.

זמני ואופן הקריאות:

שחרית [וכן אם יש מוסף] – קוראים מתוך ספר תורה.

מנחה – קוראים בעל-פה.

בזמנים אלו מתבטל המעמד

כשיש הלל: אין מעמד בשחרית.

כשיש מוסף: ר"ע (בתחילה): אין מעמד בנעילה [ובמנחה ובמוסף].

ר"ע (לבסוף): אין מעמד במנחה [ובמוסף]

כשיש קרבן עצים: ר"ע (בתחילה): אין מעמד במנחה [ובמוסף].

ר"ע (לבסוף): אין מעמד בנעילה [ובמנחה ובמוסף].

המשך המשנה

תשעה ימים שבהם היו מביאים עצים

א' ניסן: בני ארח בן יהודה.

כ' תמוז: בני דוד בן יהודה.

ה' אב: בני פרעוש בן יהודה.

ז' אב: בני יונדב בן רכב.

י' אב: בני סנאה בן בנימין.

ט"ו אב: בני זתוא בן יהודה (ועמהם כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבטו, ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות)

כ' אב: בני פחת מואב בן יהודה.

כ' אלול: בני עדין בן יהודה.

א' טבת: בני פרעוש בן יהודה (פעם שניה).

6 מתוך 9 ימים היו בין כ' בתמוז לכ' באב (תקופת החורבן).

ב-א' טבת התבטל המעמד לחלוטין, כי היה בו הלל, מוסף וקרבת עצים.

ימי חורבן5 דברים שאירעו ב-ל"ז תמוז:

נשתברו הלוחות, בטל התמיד, הבקעה העיר, שרף אפסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל.

5 דברים שאירעו ב-ט' אב:

נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, חרב הבית בראשונה ובשניה, נלכדה ביתר, נחרשה העיר.

משנכנס אב ממעטין בשמחה.

שבוע שחל בו ט' באב:

אסור לספר ולכבס. (ביום חמישי מותר לספר ולכבס מפני כבוד השבת)

ערב ט' באב:

ת"ק: אסור לאכול 2 תבשילין, בשר, ולשתות יין.

רשב"ג: ישנה ממנהגו.

ר' יהודה: חייבים אף בכפיית המטה. (וחכמים חולקים)

ימי שמחהלא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים:

בימים אלו בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין (כדי שלא לבייש את מי שאין לו) ובנות ירושלים יוצאות ומחוללות בכרמים ואומרות לבחורים לבחור אשה ע"פ המשפחה ולא ע"פ הנוי.

הערה: כל הכלים השאולים טעונים טבילה.

תענית כו: (6 שורות מלמטה) עד כח. (שורה ראשונה)

הלימודים הללו הינם רק אסמכתא

דין כהן בנשיאת כפים

מכהן משרת לומדים:
מותר באכילת חרצנים. (בניגוד לנזיר)

מנזיר לומדים:
אסור שיהיה שיכור.
מותר שיהיה בעל מום. (בניגוד לכהן משרת)

מעמדות

מדוע קראו במעשה בראשית?

בזכות הקרבנות (המעמדות) - מתקיימים שמים וארץ.

לאחר חורבן ביהמ"ק - אמירת קרבנות נחשבת כאילו הקריבום, ובכך נמחלים החטאים.

הקרבה ללא מעמד

בלתי אפשרית (חייבם כהנים, לויים וישראלים).

הקרבה ללא כלי שיר:
 שמואל: אפשרית. (עיקר השירה בפה)
 רשב"א: בלתי אפשרית. (עיקר שירה בכלי)

מה עשו אנשי המעמד?

אלו שבירושלים: התפללו על הקרבנות.
 אלו שבשאר הארץ: התכנסו בביהכנ"ס והתענו.

משמרות הכהונה

כיצד התחלק המשמר?

חצי המשמר היה עולה לירושלים,
 וחצי ליריחו כדי לספק מים ומזון לאלו שבירושלים.

מי תיקן את המשמרות?

שיטה א'
 משה: תיקן 8 משמרות. (4 מאלעזר ו-4 מאיתמר)
 שמואל: הוסיף 8 משמרות. (סה"כ 16)
 דוד: הוסיף 8 משמרות. (סה"כ 24)

שיטה ב'
 משה: תיקן 16 משמרות. (8 מאלעזר ו-8 מאיתמר)
 בימי דוד: רבו בני אלעזר ונוספו מהם 8 משמרות. (סה"כ 24)

המשמרות בימי בית שני

- רק 4 משמרות עלו מהגולה (ידעיה, חרים, פשחור, אימר).
- חילקו כל משמרת ל-6 משמרות. (סה"כ 24)
- התנו שאם תעלה משמרת נוספת היא תמוקם אחרונה.

ימים שמתענים בהם:

- יום ב' - על יורדי הים.
- יום ג' - על הולכי מדברות שלא ינזקו מהחיות.
- יום ד' - שלא תיפול אסכרא בתינוקות.
- יום ה' - על עוברות שלא יפילו ועל מניקות שיניקו את בניהם.

ימים שלא מתענים בהם:

- יום ו' - מפני כבוד השבת.
- יום א' - ר' יוחנן: בגלל שזה יום חג של הנוצרים. (ראה מהרש"א ח"א)
- רשב"נ: זהו היום השלישי לבריאת האדם, ובני אדם חלשים ביום זה.
- ר"ל: קשה לצום לאחר שבת, בשל הנשמה היתירה שניטלה במוצ"ש.

שמואל: אין לנהוג כך כי המתפללים שנכנסו מאוחר או יצאו מוקדם יחשבו שאחד העולים קרא רק שני פסוקים.

רב: אין לחתוך פסוק ל-2 !
תגובת שמואל: כשאין ברירה - ניתן לחתוך.

כיצד מעלים לתורה 2 עולים כשיש רק 5 פסוקים?

רב: את הפסוק האמצעי קוראים פעמיים. (כל עולה קורא 3 פסוקים)

שמואל: את הפסוק האמצעי חותכים לשתיים. (כל עולה קורא 2.5 פסוקים)

תענית כט. (שורה 2) עד ל. (שורה 8)

מספר עולים לתורה	
ביום חול (ימי שני וחמישי, ימי צום, חנוכה ופורים) -	עולים 3 אנשים.
בראש חודש ובחול המועד -	עולים 4 אנשים.
ביום טוב -	עולים 5 אנשים.
ביום כיפור -	עולים 6 אנשים.
בשבת -	עולים 7 אנשים.

ציטוט מהמשנה

5 דברים שאירעו ב-ט' אב:

נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ.

חרב ביהמ"ק הראשון.

חרב ביהמ"ק השני. (מגלגלין חובה ליום חייב)

נלכדה ביתר.

נחרשה העיר.

המקור: ע"פ חישוב העולה מהפסוקים, המרגלים חזרו ב-ט' באב והעם בכה כששמע את דבריהם, ובעקבות כך נגזר שלא יכנסו לארץ.

הנכרים נכנסו להיכל ב-ז' אב, וב-ט' באב סמוך לחשיכה הציתו אש בביהמ"ק.

ר' יוחנן: היה צריך לקבוע את י' אב לתענית (ולא את ט' אב), כי ביום זה נשרף רוב ביהמ"ק.

אך חכמים סברו שיש ללכת לפי זמן תחילת השריפה.

דברי רב

משנכנס אדר - מרבין בשמחה.

ציטוט מהמשנה

משנכנס אב - ממעטין בשמחה.

לכן - מי שיש לו משפט עם גוי: ימנע מלקיימו באב וישתדל לדחותו לאדר.

ברייתא

קריאת התורה ב-ט באב

בימי שני וחמישי: 3 עולים - השלישי מפטיר.

בימי ראשון, שלישי, רביעי ושישי: ת"ק: עולה אחד והוא מפטיר. ר' יוסף: 3 עולים והשלישי מפטיר.

איסור כיבוס ותספורת

מתי?

ר' מאיר: מ"ח ועד התענית.

ר' יהודה: כל חודש אב.

רשב"ג (ושמואל): כל השבוע שחל בו ט' באב (גם אחרי).

רב (וכן ההלכה): השבוע שחל בו - רק בימים שלפני (שילוב של ר"מ ורשב"ג לקולא)

כיבוס כדי ללבוש אחרי ט' באב

רב נחמן, ר' אלעזר: כן.

דעה זו נדחתה מברייתא מפורשת!

רב ששת: לא.

תענית ל. (שורה 8) עד לא. (סוף המסכת)

ביאורים

אבלות ותשעה באב - באבלות מתחילים עם אנינות חמורה, יורדים לאבלות של שבעה שהיא קלה יותר, משם יורדים לאבלות של שלושים שהיא עוד יותר קלה ומשם לאבילות של י"ב חודש. בתשעה באב מתחילים עם אבלות כללית של כל השנה, עולים לאבילות חמורה יותר של שלושת השבועות, משם עולים לתשעת הימים, שבוע שחל בו, ערב תשעה באב ואז מגיע שיא האבלות בתשעה באב.

הגר"ד סולובייצ'ק מסביר את הבדל זה בכך שבאבילות אנו מתמודדים עם אירוע טרגי קשה שאירע ולכן בתחילה האבילות חריפה ולאט לאט היא יורדת. בתשעה באב לעומת זאת אנו מנסים לחוות את האירוע שקרה לפני אלפי שנים ולכן אנו מתחילים באבלות קלה ועולים לאבילות חמורה.

סעודה מפסקת: הסעודה האחרונה המתקיימת לאחר חצות.

סעודה מפסקת- ערב ט' באב:

אכילה

ת"ק:
 אסור לאכול 2 תבשילין.
 אסור לאכול בשר (ובשר מליח מותר).
 אסור לשנות יין (ויין חדש מותר).

רשב"ג:
 ישנה ממנהגו.

רחיצה (בזמן סעודה מפסקת)

ת"ק: אסורה.
ר"י בר"י: מותרת.

מנהגו של ריב"א:

היה יושב במקום מושפל (בין התנור לכיריים) ואוכל פת חריבה עם קיטון של מים והיה נראה כמי שמת לו מת.

כיצד משנה?

ר' יהודה:

יחליף למין אחר. (ע"פ הרש"ש. ור' דק"ס) יאכל עם כמות אנשים מועטה מהרגלו. ימעט את כמות הכוסות שרגיל לשתות.

חכמים:

ימעט את כמות הבשר והיין שרגיל לאכול ולשתות.

ט' באב

האיסורים

אכילה, שתיה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמיש המטה.

לימוד תורה

דברים שרגיל ללמוד: אסור.
דברים שאינו רגיל ללמוד: מחלוקת (ת"ק: מותר, ר"י: אסור).
לימוד לילדים: מחלוקת (ת"ק: מותר, ר"י: אסור).
קינות איוב וכיר"ב: מותר.

עשיית מלאכה

1. תלוי במנהג המקום.
2. ת"ח אסורים בכל מקום.

כפיית מיטה

ר' יהודה: כל המיטות חוץ ממי שאינו יכול.
חכמים (שבברייתא): רק את מיטת מי שיכול.
חכמים (שבמשנה): אין חובה כלל.

ר"ע: העושה מלאכה בט' באב - אינו רואה סימן ברכה לעולם.

רשב"ג: בעניין זה ראוי לכל אדם לנהוג כתלמיד-חכם.

לא היו ימים טובים... כיום הכיפורים וט"ו באב

ייחודו של ט"ו באב

- הותרו השבטים להתחתן זה עם זה.
- הותר שבט בנימין לבוא בין שבטי ישראל.
- חזרה הנבואה למשה (כיוון שכלו מתי מדבר).
- ביטל הושע בן אלה את השומרים שמנעו מישראל לעלות לרגל.
- נתנו הרוגי ביתר לקבורה.
- פסקו לכרות עצים למערכה, כי מיום זה העצים לחים.

ייחודו של יום כיפור

- יום סליחה ומחילה.
- בו ניתנו הלוחות האחרונים.